

РОЗДІЛ 1

ГРА НА ЧОРНУ ПЕРЛИНУ

*Літо 1911 року, Полтава,
готель «Континенталь» на Стрітенській вулиці¹*

— **М**и так не домовлялися. Я прибув сам, месьє Жир. — За вашими руками хтось має пильнувати, пане Лівшиць. Недарма вас охрестили Піаністом. Ваші знамениті пальці частенько грають на картах фальшиві мелодії.

— Месьє Попович, я вас благаю. Це з вашим прізвиськом усе просто. Жир мовою картярів означає хрест. Ваша улюблена масть. Важко пояснити, чому вам так пре карта, коли саме вона випадає козирем. Може, тому, що, коли здаєте ви, у вас на руках хреста лишається найбільше. Мене ж називають Піаністом із поваги до професії. Так іменують віртуозів, месьє Жир.

Крім двох картярів, у готельному люксі, облаштованому в стилі провінційного ампіру, товклося ще двоє. Якби не тонка лінія вусів під носом у одного, їх складно було б розріз-

¹ Стрітенська вулиця — названа на честь розташованої на ній Стрітенської (Срітенської) церкви, одна з найдовших вулиць міста. (Тут і далі прим. авт., якщо не вказано інше.)

нити. Не близнюки, просто вигляд однаковий: легкі піджачні пари, світло-сірі в коричневу смужку, лаковані черевики з круглими носами, бруральні картаті жилетки, білі сорочки з розстебнутими верхніми гудзиками. Голови обох прикрашали круглі капелюхи-котелки з вузькими крисами.

Обоє — небалакучі й кремезні, м'язи бугрилися під рукавами.

Обоє не ховали, навпаки — показували руків'я револьверів за пасками.

— Дико вибачаюся, месьє Жир, але ж я прийшов до вас без зброї.

Задля наочності той, кого назвали Піаністом, розстебнув піджак, широко розвів поли. Потім підняв до пахов, трохи уподібнившись до птаха з розпростаними крилами, крутнувся довкола власної осі, помаяв одягом.

— Що ви бачите? Ви нічого не бачите, месьє Жир, під цим піджаком. Крім чесної людини.

— Чесної? — Той, кого називали Жиром, реготнув.

— У тих рамках, котрі дозволяє моя професія. Наша з вами професія, дико вибачаюся. Яку ви зараз ганьбите недовірою. Адже я маю таке саме право не довіряти вам.

— Тим не менше рукавичку кинули мені ви. І якщо в нас дуель, вона має відбутися при секундантах.

— Дозволю собі повторити очевидне: я приїхав із сонячної Одеси сам-один.

Піаніст розтягував слова на південний лад і трішки гаркавив. На вигляд мав за тридцять, та віку напевне додавали бакенбарди, борідка клинцем, вуса, що обрамляли рот до підборіддя, і круглі окуляри в тонкій оправі. Круглий капелюх-канотьє закривав лисий, точніше — до білого вишкрябаний бритвою череп. І особлива прикмета: невеличкий, та все ж помітний наріст на хребті — Мендель Лівшиць був горбатим від народження.

Його візаві, Ніл Попович на прізвисько Жир, у свої тридцять п'ять нажив славу одного з найкращих картярів Харківської губернії. Замолоду, лиш опановуючи ази популярної кримінальної професії, він устиг посидіти в холодній й кілька разів поставав перед судом. Проте час показав: усякий труд шанується, якщо людина в ньому майстер. Уже кілька років Поповича не цуралися в аристократичних салонах, де бували, крім інших, високі поліцейські чини. Вони віталися з Жиром за руку, ввічливо цікавились, як справи, чи все слава Богу, і були не від того, аби згодом у невеличких компаніях приватно зіграти партійку-другу в покер чи «дев'ятку»¹, як ось картярі планували зараз.

Дуже важливою персоною картковий шулер зробився не випадково. Виграш у карти вважався успіхом, усмішкою Фортуни, вдалим збігом обставин — будь-чим, окрім хабаря. Це все одно, що зробити ставку на бігах і твій кінь виявиться фаворитом, прийде до фінішу першим. Ніл Попович був своєрідним фільтром, через руки якого пропускали грубі гроші, котрі одна особа передавала іншій в обмін на послугу. Так підкуповували поліцейських чинів — Жир за домовленістю міг програти чималу суму не тільки поліцеймейстеру, а й прокурору чи судді, державному чиновнику високого рангу, полковнику чи генералу. Словом, будь-кому, кого власник крупної справи підкупав і хто на такий підкуп погоджувався. Виграш у карти робив отримання хабаря безпечним, фактично легальним. А Ніл Попович діставав за посередництво не завжди відсоток, але завжди — захист і високе покровительство.

¹ «Дев'ятка» — інший варіант назви гри у Російській імперії — «залізка» (рос. железка). Оригінальна назва — баккара (фр. baccara). Мета гравців — набрати комбінацію з трьох карт, аби сукупне число очок складало в сумі 9. Вирішальною стає третя карта, яку гравець бере або не бере на власний розсуд.

Для нього такий розклад був прийнятним, навіть дуже бажаним.

— Вам нема чого боятися, месьє Жир, — тим часом правив своє Піаніст. — Це я у вас у гостях. А ви — на своїй території. Двох шлимазлів¹ зі шпалерами² тут забагато. Ви ображаєте мого капелюха недовірою. — Пальці торкнулися крисів канотьє.

— Пане Піаністе, наслідую нагадати: ми з вами на нейтральній території. До речі, це ваше наполегливе прохання. Ваше місто — Одеса, моє — Харків. Київ для нас обох занадто великий та гамірний. Полтава — тиха, провінційна, затишна. Тут нічого не відбувається й найближчим часом не відбудеться. Тому в Полтаві безпечно обом.

— А я хіба проти? — вигукнув Піаніст. — Ви досі не пояснили, для чого тут охоронці вашого тіла! — Тепер його палець націлився на вусаня.

— Вони простежать, аби гра йшла за правилами.

— Ці двоє — ваші люди! — Одесит заводився дедалі дужче. — Вони пастимуть очима не нас, а мене й тільки мене! Вони представляють ваші інтереси! Хто в цій кімнаті представлятиме мої?

— Навіть у тихому місці варто дбати про безпеку, колего.

— Коли так — нехай ваші молодці вийдуть! І стоятимуть по той бік дверей, поки ми не закінчимо з'ясовувати стосунки й міряться перцями.

— Ви далі поводитесь так, ніби наша зустріч — моя ідея.

— Ідея моя! Але порядність у стосунках — справа також і ваша! То справа вашої честі, месьє Жир! Честі ділових людей міста Харкова! Чи ви думаєте, матиму корону героя,

¹ Шлимазл (*іврит*: шлемазл) — тут: придурок.

² Шпалер — револьвер (*жарг.*).

як розповім: Ніл Попович грав зі мною під прикриттям двох бовванів із наганами і все одно я виграв?

— Ви ще не почали грати, а вже виграли, — дорікнув Жир.

— А в мене кольт, а не наган, — навіщось бовкнув вусань.

Той, кого назвали Піаністом, відмахнувся, навіть не глянувши в його бік.

— Я наполягаю, аби нас залишили сам на сам! Дві пари чужих очей мене нервують!

— А хто засвідчить мою перемогу? — Жир підморгнув і посміхнувся кутиком рота.

— Ще не почали, а вже виграли, — передражнив його Піаніст, зробивши суворе лице. — Маю надію на вашу порядність і вміння визнавати поразку. Те, що відбудеться тут, за зачиненими дверима, стосується нас двох.

— Згоден, — кивнув Жир. — Ви так само визнаєте поразку, інакше втратите репутацію. Сподіваюсь, вона вам дорога. Але, пане Лівшиць, мені донедавна здавалося: між нами нема жодних рахунків. Ми ж познайомилися очно лише тепер. І то — завдяки вашим старанням.

— Ми зрозуміли одне одного. — У голосі одеського гостя забриніли поблажливі нотки. — Каюсь, моя провина. — Пальці знову торкнулися крисів капелюха. — Не до кінця прояснив вам свою мету. — Піаніст далі не зважав на озброєних охоронців партнера, мовби від його зневаги вони розчинилися в повітрі. — Міряться перцями — то така мовна фігура. Те саме, коли заходить про з'ясування стосунків. У вас є річ, яка цікавить мене. І вона не продається. Точніше, вам, месье Жир, напевне можна запропонувати ціну й почати торгуватися. Проте людям нашої професії це не комільфо, погодьтеся. Річ, про яку йдеться, прийшла до вас за картярським столом. Буде дуже правильно, якщо піде від вас у такий самий спосіб. Заразом матимете нагоду, як кажуть французи, схрестити зі мною шпагу.